

4. Зміцнення Сполученими Штатами Америки та НАТО системи ядерного стримування Росії і Китаю внаслідок посилення загроз з боку цих країн. URL: <https://igr.org.ua/publikacii/zmicnennya-spoluchenimi-shtatami-ameriki-ta-nato-sistemi-yadernogo-strimuvannya/>
5. Про реалізацію Україною положень Договору між США і СРСР про ліквідацію їх ракет середньої та меншої дальності. Розпорядження Президента України від 05.01.1994 № 1/94-рп. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1/94-rp#Text>
6. The Alliance's comprehensive concept of arms control and disarmament. URL: <https://www.nato.int/en/about-us/official-texts-and-resources/official-texts/1989/05/29/the-alliances-comprehensive-concept-of-arms-control-and-disarmament>
7. The Alliance's New Strategic Concept (1991). URL: <https://www.nato.int/en/about-us/official-texts-and-resources/official-texts/1991/11/08/the-alliances-new-strategic-concept-1991>
8. Нормативно-правове забезпечення стратегічного курсу України на Європейську та Євроатлантичну інтеграцію. URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/en/infocentre/get/3705>
9. Рютте попередив Путіна про ядерні можливості НАТО. Європейська правда: Міжнародна безпека та євроінтеграція України. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2025/11/8/7224450/>
10. Декларація Чиказького саміту. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_87593.htm?selectedLocale=uk
11. The Madman Nuclear Alert: Secrecy, Signaling, and Safety in October 1969. URL: <https://www.jstor.org/stable/4137607>

Львова Олена Леонідівна, старший науковий співробітник відділу теорії держави і права Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

ЗБЕРЕЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

У Преамбулі Конституції України 1996 р. проголошено, що Верховна Рада України від імені Українського народу приймає цю Конституцію, «виражаючи суверенну волю народу, спираючись на багатовікову історію українського державотворення, усвідомлюючи відповідальність перед Богом, власною совістю, попередніми, нинішнім та прийдешніми поколіннями». Зазначене свідчить про значний ідеологічний вплив як на зміст усього законодавства, так і на правові свідомість, культуру, і, відповідно характер взаємовідносин між державою та особою. Як підкреслює М. Козловець, ідеологія сприяє

усвідомленню нацією своєї сутності, тотожності й цінності, вона є одним із основних вимірів єдності й національної ідентичності [1, с. 439].

Дана тема актуалізується, по-перше, через жваві євроінтеграційні процеси та адаптацію українського законодавства до європейських стандартів; і по-друге, з огляду на жахливі наслідки російської військової агресії в Україні (зокрема, масові вбивства та знущання над українцями, демографічна криза, криза сім'ї через масову міграцію жінок із дітьми тощо), що фокусує на тих цінностях, які завжди були фундаментальними і вирішальними для майбутнього української нації – це людина, її життя, честь та гідність, сім'я, безпека. Поза ними неможливою є ефективна реалізація права і досягнення мети правового регулювання.

Дослідники даної проблематики зазначають, що термін «ідентичність» вживається в документах Європейського Союзу у двох найбільш типових контекстах, разом із тим зазначається, що Євросоюз «поважатиме національні ідентичності країн-учасниць». Водночас щодо сутності сучасної європейської ідентичності дослідники констатують певну проблематичність у зв'язку зі зростанням культурної і національної невизначеності [2, с. 44-45]. Наслідком цього може стати криза демократичних цінностей, адже «кожна національна ідентичність визначається власними цінностями, в свою чергу руйнування цих цінностей порушує політичний процес і, як наслідок, сам процес демократії. ...Лише усвідомлення своєї національної ідентичності створює можливості для діалогу з іншими ідентичностями» [3, с. 41].

Згаданим підкреслюється гострота проблеми, яка також пов'язана із беззастережним дублюванням правових норм іноземних законодавств та не притаманних українському суспільству певних зразків та моделей поведінки, їх невідповідність суспільним потребам, непередбачуваність результату у процесі правореалізації.

Отже, у процесі євроінтеграції необхідно зберігати розумний баланс між запозичуваними моделями поведінки та особливостями української ідентичності. Це, зокрема, застереже від помилок минулого, наприклад, коли за радянських часів влада при встановленні необхідних і вигідних для неї правил поведінки відштовхувалася від розуміння закону як інструменту влади, нехтуючи, і навіть свідомо нівелюючи права і свободи людини.

Глобалізаційні процеси прямують до універсалізації прав людини, що одразу виявляє проблему їх імплементації не просто в правову систему України, а в ментальність нації, що призводитиме до конфлікту в процесі реалізації таких прав. Так, С. Бобровник пише, що закони деяких демократичних країн допускають можливість одностатевих шлюбів, евтаназію, аборти на середніх строках вагітності та інші знущання над природою людини. ...вони за своїм змістом та спрямованістю не відповідають змісту та духу права, принципам моралі та моральності. Іншими словами, таке розуміння свободи, на справедливе переконання української вченої, формує розбещеність, аморальний спосіб життя, бездуховність людини, відмежованість її інтересів від потреб усього суспільства,

відсутність у неї почуття любові та взаємодопомоги та ін. Тобто, відбувається конкуренція цінностей юридичних та духовно-моральних» [4, с. 168-169].

Отже, природа людини та її сутність, біологічна чи соціальна, у взаємодії з правом, що прямує до універсальності, своїм результатом повинна мати загальне благо (а не лише індивідуальне), збереження моральних засад суспільства в межах української національної ідентичності.

Як наголошує С. Лисенков, мораль формує еталони поведінки, ціннісно-нормативну орієнтацію суспільства відповідно до ідеалів свободи і справедливості, що є свого роду серцевиною цінностей права. Найбільшої ефективності право досягає за умови збігу його вимог і вимог, що формулюються в моральних нормах, у випадку суперечностей, це може призвести до порушень закону або до моральних втрат [5, с. 126]. Вказане породжує проблеми правової невизначеності, несприйняття права суспільством, нерозуміння суб'єктами правореалізації як змісту вимог правових приписів, так і дій, вчинення яких передбачається нормами права.

Продемонструємо на прикладі останніх законодавчих новел в українському законодавстві окремі їх положення, які набувають конфліктогенності у суспільному житті.

Гостру колізія ціннісного змісту виникла в результаті деяких норм новоприйнятого Закону України «Про медіа» (від 13.12.2022 р.), які суперечили суспільним очікуванням та моральним засадам і така невизначеність призвела до неочікуваних наслідків для суб'єктів права, а саме – до настання юридичної відповідальності.

Так, статтею 110 вказаного Закону встановлюється відповідальність суб'єктів у сфері аудіовізуальних медіа, а саме, у п. 3.1 до значних порушень відносяться поширення висловлювань, що підбурюють до дискримінації чи утисків стосовно окремих осіб чи груп осіб за ознакою сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності. На підставі цієї норми рішенням Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення (далі по тексту – Нацрада) було винесено припис суб'єкту в сфері онлайн-медіа ГО «Громадянський рух «Всі разом!» про визнання порушення вимог пункту 3 частини першої статті 36 Закону України «Про медіа» та зобов'язання усунути порушення. Суть порушення вбачається у тому, що ГО «Громадянський рух «Всі разом!» поширив у медіа просторі статтю, яка, на переконання Нацради, «сприяє обмеженню прав, рівних можливостей, спричиняє дискримінацію представників(-иць) ЛГБТК+спільноти». Водночас, ГО «Всі разом!» звернулася з позовом до суду з вимогою визнати протиправними та скасувати рішення Нацради №624 від 07.03.2024 р. та припис як додаток до даного рішення та обґрунтовує це тим, що у статті здійснюється виклад достовірних подій і фактів [6, с. 180-181].

Таким чином, реалізація природного, конституційного права на свободу слова зазнала обмежень законодавчими нововведеннями на шталт європейських зразків, що в процесі правореалізації вступило у конфлікт з моральними засадами українського суспільства та не є притаманним національній ідентичності, сформованій історично. Особливо вразливими ці питання стають в умовах війни,

коли зростає і посилюється відчуття справедливості, честі та гідності. У цей час держава з особливою пильністю зобов'язана стверджувати, популяризувати та захищати ці засадничі цінності та власну ідентичність.

Так, згідно Закону України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» від 13.12.2022 р. [7] передбачається реалізація державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності як складової забезпечення національної безпеки України. Зокрема, у статті 1 даного Закону формулюється категорія української національної ідентичності як «стійке усвідомлення особою належності до української нації як самобутньої спільноти, об'єднаної назвою, символами, географічним та етносоціальним походженням, історичною пам'яттю, комплексом духовно-культурних цінностей, зокрема українською мовою і народними традиціями» (п. 17).

Тож в умовах війни, коли з боку російського агресора відбувається знищення української нації, її ідентичності, культури, традицій, посягання на честь і гідність кожного українця та його основоположні права на життя і безпеку, на сім'ю та відтворення роду, в умовах демографічної кризи держава зобов'язана вжити усіх заходів не просто для збереження національної ідентичності, які є основою національної безпеки, а й для притягнення до відповідальності осіб (чи груп осіб), які порушують норми вказаного закону. Адже на сьогодні можна спостерігати відсутність правового механізму юридичної відповідальності за посягання на національну ідентичність, на моральні та духовні засади.

Отже можна констатувати, що національна ідентичність на сьогодні має законодавче визначення, втім не визначено механізм її збереження в процесі євроінтеграції.

Список використаних джерел:

1. Козловець М. А. Феномен національної ідентичності: виклики глобалізації: монографія. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. 558 с.
2. Українська людина в європейському світі: виміри ідентичності : навч. посібник / кол. авторів ; за ред. Т. С. Смовженко та З. Е. Скринник. Київ : УБС НБУ, 2015. 609 с.
3. Шульга М. В. Криза демократичних цінностей у процесі формування національної ідентичності. *Проблема ідентичності в XXI столітті*. Зб. наук. праць студентів, аспірантів на викладачів. 15 жовтня 2020 р. Київ, 2020. 94 с.
4. Бобровник С. В. Компромiс i конфлікт у праві: антрополого-комунікативний підхід до аналізу: монографія. Київ : Юрид. думка, 2011. 384 с.
5. Лисенков С. Л. Загальна теорія держави і права. Навч. посібник. Київ : Юрисконсульт, 2006. 356 с.
6. Львова О. Л. Моральні засади правотворчості в Україні як фактор її оптимізації. *Оптимізація правотворчої діяльності: теоретико-правові засади : монографія* / за заг. ред. Н. М. Пархоменко. К. : Юрінком Інтер, 2025. С. 167-191.

7. Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності: Закон України від 13 грудня 2022 р. № 2834-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text>

Мельник Ярослав Ярославович,
старший науковий співробітник
відділу дослідження проблем
правотворчості та адаптації
законодавства України до права ЄС
Інституту правотворчості та науково-
правових експертиз Національної
академії наук України, доктор
юридичних наук, адвокат

АНТРОПОЛОГІЧНІ ШКОЛИ ПРАВА ЯК ДОКТРИНАЛЬНІ ФОРМУЛЯРИ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТІЙКОСТІ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Євроатлантична інтеграція України – складний правотворчий процес, який передбачає потребу зближення правової системи України до права ЄС. Будучи системним явищем, він повинен відображати певний формуляр, за яким можливе забезпечення стійкого євроінтеграційного процесу для України.

За висновками дослідників, які переймалися проблемами правового забезпечення повоєнного відродження України, європеїзація не обмежується лише формальними змінами у нормативній базі, а поступово формує підґрунтя для стійких соціальних перетворень та політичної модернізації [5, с.348]. А всеохопна оборона України передбачає використання всього потенціалу держави та суспільстві, здійснення превентивних дій, стійкого опору та застосування всіх форм і способів збройної боротьби у багатовимірному просторі з дотриманням норм і принципів міжнародного права [5, с.345–346]. Що дає підстави вважати про створення належного впливу міжнародного права на євроінтеграційний простір України.

Тому, слід враховувати і те, що вплив міжнародних договорів на національне законодавство України в ході євроінтеграції окреслюється у певних ознаках-корелятах. Звернемо увагу з поміж інших на такі як от: (а)встановлення (наявність) прав і обов'язків за результатами укладення міжнародного договору; (б)формування правопорядку та відповідного правового режиму виконання (дотримання) умов договору; (в)наявність конкретних правових механізмів забезпечення та нормативно-правового регулювання національного правопорядку; (г)настання правових наслідків – трансформація правопорядку та правовідносин, правосвідомості та правової культури у зовнішніх зносинах між суб'єктами державами – сторонами договору; тощо [6, с.244].

По суті, тут слід вказати на те, що сам євроінтеграційний процес націлений на відчуження одного правопорядку та прийняття іншого.